

УДК 658.15:657.47

Бикадорова Наталія Олексіївна

старший викладач кафедри технологій

виробництва і професійної освіти,

ДЗ «Луганський національний університет

імені Тараса Шевченка», м. Старобільськ

e-mail: itottstar@gmail.com

ПОЛІТИКА ОПТИМІЗАЦІЇ ВИТРАТ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Вартість виробу, що зберігається, визначається або його ціною на момент закупівлі від зовнішнього джерела (постачальника) (виробничі запаси), або собівартістю при виробництві безпосередньо на підприємстві (незавершене виробництво). Вартість незавершеного виробництва детермінована ступенем його оброблення.

Ціна матеріалів, що купуються коливається навколо середньої і тому певною мірою визначає політику закупівель. Тобто, відділ логістики формує матеріальні резерви адекватно стану маркетингового середовища.

Політика закупівель за низькими цінами реалізується у трьох формах:

- закупівлі виконуються, коли ціна стає нижчою за середню;
- закупівлі здійснюються в надмірній кількості, коли надаються відповідні знижки;
- здійснюються форвардні угоди з приводу ще невиробленого товару за ціною, що є вищою за поточну, але нижчою за очікувану.

Економія від проведення такої політики зіставляється з величиною витрат, пов'язаних із зберіганням, переміщенням матеріалів, їх обезціненням внаслідок зберігання, із втратою прибутку внаслідок невикористаних можливостей після вкладення оборотних коштів у запаси.

Заготівельні витрати пов'язані із створенням запасів і включають такі елементи:

1) зовнішні поставки та відтворення виробничих запасів: на утримання закупівельних підрозділів; на оформлення та розміщення замовлень; на укладання господарчих угод з постачальниками; на відрядження; на комунікацію; на завезення і розвантаження предметів постачання; на кількісно-якісне приймання та складське розміщення; на облік заготовчих операцій; на проведення розрахунків за поставками;

2) постачання на самому підприємстві та створення заділів: на утримання виробничо-диспетчерського підрозділу; на складання графіків руху деталей у процесі оброблення; на внутрішньозаводські транспортно-переміщувальні операції; на переналадження обладнання; втрати прибутку, пов'язані з перервами.

Витрати зберігання, пов'язані із створенням запасів, як правило, залишаються незмінними (постійними) до їх певного рівня. Варіювати ця величина починає при надходженні на зберігання додаткових матеріалів.

Витрати зберігання включають такі елементи: на заробітну плату персоналу; на оренду та утримання складських приміщень; на виконання складських операцій; на відшкодування втрат від виконання складських операцій; на облік матеріалів; непродуктивні витрати (недостачі, втрати, збитки).

Витрати прибутку внаслідок закупівлі і зберігання виникають через втрачені можливості, які разом із витратами зберігання складають ціну утримання запасів. Ці витрати дорівнюють добутку рентабельності виробництва на середню вартість товарно-матеріальних цінностей, що знаходяться в запасах.

Серед інших витрат, пов'язаних з терміною необхідністю поповнити запаси виділяють такі:

- на прийняття невідкладних заходів по забезпеченню постачання;
- витрати від скорочення обсягів виробництва і постачання у випадках, коли прийняття термінових заходів не призводить до позитивних результатів і в кінцевому результаті не вдається задовольнити попит.

Для мінімізації сукупних витрат по закупівлі і зберіганні запасів на підприємстві використовують розрахунковий механізм моделі «Модель економічно обгрунтованого розміру замовлення» (Economic ordering quantity EOQ model) (Головко, 2002).

За цією моделлю витрати по закупівлі і зберіганню запасів на підприємстві заздалегідь розділяються на дві групи:

- 1) сума витрат по розміщенню замовлень (включаючи витрати по транспортуванню і прийманню товарів);
- 2) сума витрат по зберіганню товарів на складі.

Розглянемо механізм моделі EOQ на прикладі формування виробничих запасів. З одного боку підприємству доцільно завозити сировину та матеріали великими партіями. Чим більше розмір партії поставки, тим нижчі сукупні операційні затрати по розміщенню замовлення. З іншої сторони високий розмір партії поставки товарів викликає зростання витрат по зберіганню товарів на складі. Модель EOQ дозволяє оптимізувати пропорції між затратами по розміщенню замовлення та затратами по зберіганню запасів (Бублик, 2014.).

Оптимізація рівня виробничих запасів залежить від витрат, що пов'язані з підтриманням запасів і складаються з двох елементів – витрат на зберігання і витрат на розміщення і виконання замовлення. Ці два види витрат змінюються в різний спосіб, залежно від обсягу замовлення: чим більший розмір замовлення, тим більші витрати на зберігання запасів і водночас менші витрати на виконання замовлення (рис. 1).

Якщо узагальнити сумарні поточні витрати і сумарні витрати на замовлення, то отримаємо сумарні поточні витрати на запаси. Точка, у якій показник сумарних поточних витрат на запаси є мінімальним, характеризує найбільш економічний розмір замовлення (EOQ), що у свою чергу, визначає оптимальний середній рівень запасів (Головко, 2002).

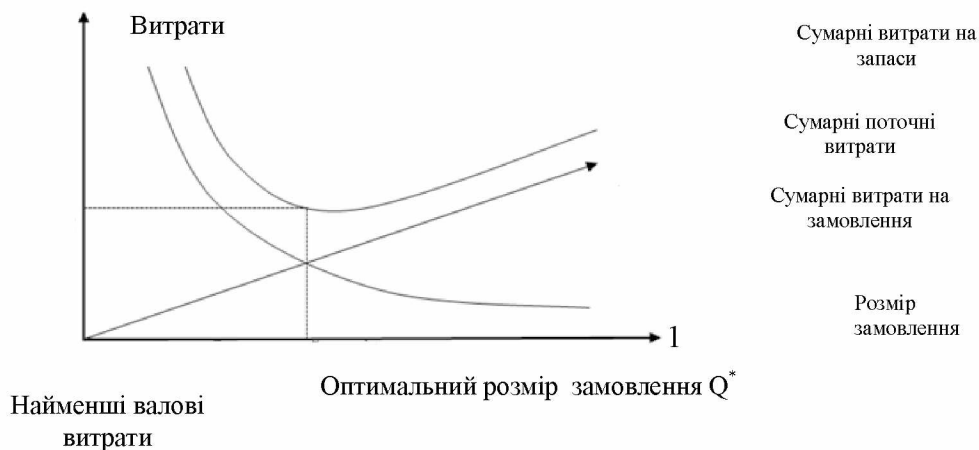

Рисунок 1 – Модель економічного розміру замовлення (EOQ)

Зростання рівня запасів супроводжується збільшенням витрат на зберігання в прямо пропорційній залежності, бо росте обсяг капіталу, іммобілізованого в запаси, складські витрати, витрати пов'язані з старінням і псуванням товарів.

На другу і третю групу витрат збільшення рівня запасів справляє протилежну дію і веде до їхнього зниження за рахунок ефекту економії від масштабу діяльності, використання оптових знижок постачальників, відвертання дефіциту товарних запасів і зниження рівня обслуговування клієнтів при коливаннях попиту. При цьому, темпи зниження витрат зменшуються з зростанням рівня запасів. Закон зменшення витрат управління запасами, які відносяться до другої і третьої групи, описується кривою гіперболічного вигляду.

Динаміка сукупних витрат, що є сумою витрат перерахованих груп, визначається двома протилежними тенденціями при збільшенні рівня запасів: одна складова цих витрат росте, інша – зменшується. Ефектом двох зустрічних процесів є характер поведінки сукупних витрат. Їхня поведінка характеризується наявністю оптимальної крапки Q^* , тобто, таким розміром запасів, при якому сукупні витрати досягають мінімального рівня. Якщо рівень запасів менш Q^* , то збільшення їхнього обсягу веде до зниження сукупних витрат. Це досягається за рахунок того, що витрати зберігання ростуть повільніше, ніж зменшуються витрати другої і третьої групи.

В крапці оптимального рівня запасів Q^* темпи зміни витрат різноманітних груп врівноважуються, і сукупні витрати стають мінімальними. При подальшому збільшенні запасів, темпи зростання витрат зберігання перевищують темпи зниження витрат другої і третьої групи, і сукупні витрати зростають. Характер поведінки витрат при збільшенні рівня запасів товарно-матеріальних цінностей показано у таблиці 1.

Таблиця 1 – Характер поведінки витрат при збільшенні рівня запасів

Види витрат	Характер поведінки витрат при збільшенні рівня
а) витрати зберігання запасів: – витрати, зв'язані з іммобілізацією капіталу, що інвестувався в запаси; – складські видатки; видатки по страхуванню; – податок на майно; – псування, старіння і крадіжки.	Зростають
б) витрати пов'язані з формуванням запасів: витрати розміщення замовлень; – транспортні витрати.	Знижуються
в) витрати пов'язані з дефіцитом запасів: втрати обсягу реалізації; – втрати від зниження гудвілу; – втрати від неоптимального використання цінових дисконтів, що надаються постачальниками.	Знижуються

Незважаючи на те, що утримання запасів пов'язане з певними витратами, підприємці змушені створювати їх. Основні мотиви створення матеріальних запасів (Коваль, 2017):

- імовірність порушення встановленого графіка постачань (не передбачає зниження інтенсивності вхідного матеріального потоку);
 - можливість коливання попиту (не передбачає збільшення інтенсивності вихідного потоку);
 - сезонні коливання виробництва деяких видів товарів. В основному це стосується продукції сільського господарства;
 - знижки за покупку великої партії товарів також можуть стати причиною створення запасів;
 - спекуляція тобто ціна на деякі товари може різко зрости, тому підприємство, яке зуміло передбачати цей ріст, створює запас з метою одержання прибутку за рахунок підвищення ринкової ціни;
 - витрати, пов'язані з оформленням замовлення;
 - можливість рівномірного здійснення операцій виробництва і розподілу.
- Ці види діяльності тісно взаємопов'язані між собою:
- розподіляється те, що виробляється;
 - можливість негайного обслуговування покупців.

Виконати замовлення покупців можна у такий спосіб:

- виготовити замовлений товар;
- закупити замовлений товар;
- видати замовлений товар негайно з наявного запасу.

Останній спосіб є, як правило, найдорожчим, тому що вимагає утримання запасів. Однак в умовах конкуренції можливість негайного

задоволення замовлення може виявитися вирішальною в боротьбі за споживача (Шматковська, 2016).

Розглянувши зарубіжну і вітчизняну літературу з управління запасами підприємства можна зробити висновок, що на даний час існує велика кількість систем, моделей, методів та підходів щодо управління запасами, але всі вони не досконалі і потребують доопрацювання. На даний момент не винайдено моделі яка б охоплювала всі фактори, які впливають на сам процес закупівель, зберігання та введення в експлуатацію запасів підприємства.

На формування запасів впливає багато факторів, але важливо виділити саме ті, які здійснюють найбільший вплив на конкретному підприємстві. Виходячи з цього існують класифікації самих запасів, витрат на їх використання, та інших факторів. Визначивши найбільш впливові елементи фінансової системи, підприємство може правильно обрати політику, стратегію та тактику в управлінні запасами. Оптимальний підхід до управління запасами підприємства їх нормування поліпшить фінансовий стан підприємства (Головко, 2002).

Список використаних джерел та літератури

1. Бублик М. О. Проблеми управління виробничими запасами на підприємствах та шляхи їх вирішення. Управління розвитком. 2014. № 2 (165). С. 90-92.
2. Головко Т. В., Сагова С. В., Стратегічний аналіз. Київ: КНЕУ, 2002. 198 с.
3. Коваль Н. І. Сутність виробничих запасів як економічної категорії: обліковий та управлінський аспекти. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2017. № 7. С. 93-105.
4. Шматковська Т., Демедюк Л., Ворона О. Деякі аспекти проблематики управління оборотними активами на підприємстві. Науковий вісник. 2016. №3(325). С.174-184.